

קידושין סד

משה שווערד

1. חידושי הריטב"א מסכת קידושין דף סד עמוד א

והא דתנן קדשתיה וגרשתיה והרי היא קטנה נאמן. פ"י כשאומר תוך כדי דיבור גרשתיה דהוה ליה הפה שאסר הוא הפה שהתיר, אבל לאחר כדי דיבור אינו נאמן, רבינו נר"ו.

2. דבר יעקב מסכת קידושין דף סד עמוד א

[ו] נשבית ופדיתיה אינו נאמן - הגמ' למסקנה דורשת מנין לאב שנאמן לאסור את בתו מן התורה שנא' את בתי נתתי לאיש הזה בנישואין הימניה רחמנא בשבויה לא הימניה. ומקשים הרמב"ן והר"ן והריטב"א אחרי שיש גזה"כ שהאב נאמן לענין נישואי בתו, א"כ נאמין לאב שהיא שבויה במגו שהיה אומר שקדשה בביאה למי שפסול לה [כגון ממזר] שעי"ז נפסלת לכהונה.

א. הרמב"ן והר"ן והרשב"א מתרצים דלא אשכחן שהימניה רחמנא שקידשה בביאת איסור.

ומקשה הר"ן דאכתי אית ליה מגו שהיה אומר שקידשה וגרשה ונאסרה לכהן.

ומתריך הר"ן שהוי מגו לחצי טענה, דאם היא גרושה נאסרת לכהן ומותרת בתרומה ואם היא שבויה אסורה אף לאכול בתרומה. ומקשה הר"ן דהתייבח בת כהן שמוותרת בתרומה אבל בת ישראל שבל"ה אסורה בתרומה, הדר קושיה שיש לאב מגו שהיה אומר שקידשה וגירשה. ותירץ דמ"מ כשאומר שנשבית פוגם אותה יותר [והוי פסול גדול יותר] כיון שאילו היתה בת כהן היה פוסל אותה מהתרומה, ולכן הוי מגו לחצי טענה. וכוננתו דאין כאן מגו שהיה טוען טענה אחרת דיתכן שרוצה דוקא לטעון טענה זו כדי לפוסלה פסול יותר גדול.

המקנה מקשה דמגו לחצי טענה אומרים באופן שיכול לטעון רק טענה אחת ואם יטען זו לא יוכל לטעון האחרת, אבל כאן יכול לטעון את שתי הטענות, גם קידשתיה וגרשתיה וגם נשבית. וכ"כ שער המשפט [כללי מגו ג] דאם יכול לטעון שתי הטענות אינו מגו לחצי טענה.

ב. עוד תירץ הר"ן כיון שמה שהאמינה תורה לאב חידוש הוא, דיינו שנאמין לו באותה טענה עצמה,

אבל אין אומרים מגו שהיה יכול לומר קידשתיה. ומבאר הקו"ש [ח"ב סימן ג - ד] שהר"ן סובר שמגו אינו ראייה שדובר אמת אלא דין נאמנות, שבכח הנאמנות שיש לו לטעון טענה אחרת נאמן גם בטענה זו, וכאן כיון שחידוש הוא, אין לך בו אלא חידושו ורק נאמן בטענה זו עצמה ולא בטענה אחרת מחמתה. ולכאורה י"ל שדוקא בממון איכא דין נאמנות בכח הטענה, אבל באיסורים שליכא טענות של בע"ד, לא שייך לומר שמגו הוי נאמנות אלא מגו מהני מדין בירור.

ג. הריטב"א והרמב"ן [בתי' שני] מתרצים דהאב נאמן כמו עדים, ואין עד נאמן במגו אלא נאמן היכא שאפשר להאמינו ללא מגו [וכן דעת הריטב"א [לעיל מג ב], ע"ש אות ז]. ומבאר הקה"י [כתו' סימן יט - ב] דדין מגו לא מהני אלא לבעלים בתורת טענה אבל בעדים ליכא דין מגו, וכל היכא שלא נאמנים בתורת עדות אין מגו מועיל להאמינם.

ד. הפנ"י ורע"א מתרצים שליכא מגו דאי בעי אמר קידשתי לפלוני וגירשתיה דא"כ אוסרה על קרוביו ויתכן שאינו רוצה לאוסרה עליהם, וכ"ש שאינו רוצה לומר איני יודע למי קידשתיה שאז אוסרה לכל העולם.

ה. המהרי"ט [בחידושו על הרי"ף] כתב דליכא מגו דאי בעי אמר קידשתיה לפסול, דלא חשיב מגו דלא ניחא ליה לומר שעבר איסור בידים ומשים עצמו רשע, ויותר ניחא לומר שהבת נשבית ולכן נפסלה.

השער המלך [איסור"ב יח - כד ד"ה ובמאי] מקשה מהגמ' ששאלה והרי בידו להשיאה לממזר ולא תירצה שאינו רוצה לעבור איסור בידים. ותירץ דשמא בידו אלים ממגו ומהני אפ' היכא שמים עצמו רשע. [ומביא ראייה מהגמ' לעיל ג. דאמרה שליכא מגו היכא דבטענה השניה משים עצמו רשע].

והשעה"מ מבאר שקושית הר"ן שיש לו מגו דאי בעי אמר קידשתיה לפסול בשוגג, שאז אינו משים עצמו רשע.

3. ספר שערים מצויינים בהלכה

ובתשו' באר יצחק (או"ח סי' טו ענף ה) כתב, דגם מה שאינו יכול לעשות אלא באיסור, אפ"ה מיקרי דבר שבידו, והביא ראיה מהא דמס' יבמות (צב.) דרצה הגמ' להוכיח דאדם מקנה דשלב"ל, מהא דאומר לאשה התקדשי לי לאחר שיחלוץ לך יבמך דמקודשת, ודחו זה די"ל דקידושין תופסין ביבמה לשוק, והוי בידו לקדשה עכשיו, ואף דאסור מה"ת, עכ"ז כיון דאם עבר ועשה מועיל הקידושין, מיקרי זה דבר שבידו, ועי' ברש"י במס' גיטין (פד.) דבשר חזיר בידו לקיימה באיסור. אבל התוס' במס' זבחים (לד: ד"ה כל שבידו) כתבו, דענביו מרובים מעליו אין זה בידו, כיון דאין ממעטין ביו"ט. ועי' בתבואות שור (סי' א ס"ק יד.).

4. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת קידושין דף סד עמוד א

והרי בידו להשיאה לחלל וכו'. עיין פרש"י שהק' דהרי בידו לפסלה בקידושין וגירושין, ומתוך רש"י דפסול גרושה קל מהפסול של שבויה, דהרי גרושה מותרת בתרומה ושבויה אסורה. וכתבו הראשונים (הר"ן) דאין להקשות דנאמינו עכ"פ לענין לפסלה מכהונה. דלגבי זה אכתי בידו. ותירצו הראשונים דהוי מיגו לחצי טענה. והקשו הראשונים דאכתי בבת ישראל להימניה מצד דבידו לפסלה מהכהונה. ותירצו דמכיון דחזינן [דבבת כהן] שבויה נפסלת גם מתרומה, א"כ אנו רואין דפגם דשבויה זהו יותר פגם מאשר גרושה. [גם לגבי האיסור לינשא לכהן, הגם ששתיהן אסורות לכהונה] ולכך לא אמרינן בזה מיגו.

5. דבר יעקב מסכת קידושין דף סד עמוד א

[י] והרי בידו להשיאה לממזר - הפנ"י מקשה מנ"ל שהתורה זיכתה לאב להשיאה לפסול לה, נימא דקידושין היתר זכי ליה רחמנא ולא איסור. [1] ותירץ משום דקרא את בתי נתתי לאיש הזה כתוב בפרשת מוציא שם רע, ושם כתיב ולו תהיה לאשה ודריש הסיפרי למעט אשה שאסורה לו, משמע שהפרשה מיירי גם בקידושין איסור.

6. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת קידושין דף סד עמוד א

להשיאה לממזר. ומבואר בגמ' דמצד הזכות ממון של האב, יכול להשיאה גם לחיי"ל. וכתב הפנ"י דיש לזה סמך מהתורה, שהרי אמרה תורה גבי מוצש"ר ולו תהיה לאשה, ודרז"ל בפ' אלו נערות אשה הראויה לו לאפוקי חיי"ל הרי דמשכח"ל בחיי"ל שמסרה אביה לקידושין. ובאמת אין זו ראיה כלל דהרי אפשר להעמיד זה בנאסרה עליו אחרי הקידושין, ומשכחת לה בזינתה תחתיו [היינו דלגבי מה שהוציא עליה ש"ר באמת היתה כשרה אבל אח"כ זינתה ונאסרה עליו] א"נ משכחת לה בנעשה פצוע דכה אחרי הקידושין. וגם בלא זה הרי אפשר להעמיד הך דממעט אשה שאינה ראויה לו, שהיתה בקידושיה נערה יתומה ונתקדשה ע"י עצמה.

7. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת קידושין דף סד עמוד א

והרי בידו להשיאה לממזר. [2] פירוש דהגם דיש איסור בדבר, מ"מ מצד הזכות ממון שיש לו בבתו הרי יש לו הזכות הזו גם בחיי"ל וכל שבידו מצד הזכות ממון חשיב שפיר בידו, הגם שיש בזה איסורא. ומשני כרע"ק. דלרע"ק דלא תפסי קידושין אז אין לו שום זכות למסרה לביאה לחיי"ל דלא זיכתה לו תורה אלא למסרה לאישות. ופשוט.

8. דבר יעקב מסכת קידושין דף סד עמוד א

יא] כר"ע דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין - ומבאר השיטה כיון שאין קידושין תופסין אין ביד אביה להשיאה לממזר, דלמסרה לזנות לא זכי ליה רחמנא.

9. דבר יעקב מסכת קידושין דף סד עמוד א

יג] אמר רבא שאני התם כיון דבשעת מיתה קא הדר ביה אימא קושטא קאמר - פירש"י כיון שחוזר בשעת מיתה, קושטא קאמר כדי שלא יהא עון תלוי בו, אבל מתנ' שלא אמר בשעת קידושין אין לי אחים, כי אמר השתא יש לי אינו נאמן דלצעורה קא מכוין.

וכתבו מהר"י בירב והג' מהריח"ל מייזליש דהיה קשה לרש"י שגם במשנה מיירי בשעת מיתה. ולזה ביאר שאין הכוונה שבשעת מיתה תמיד מדבר אמת, אלא שאם העוון יהיה תלוי בו הוא חוזר בשעת מיתה, ולכן דוקא בברייתא שהוא התירה מקודם, הוא חוזר בו בשעת מיתה כדי שלא יתירוה מחמתו ויהא העון תלוי בו, אבל במשנה שהוא לא דיבר מקודם [לפני המיתה] ואינה מותרת מחמתו, אינו נאמן לאוסרה בשעת המיתה דחיישין שכוונתו לצערה.

האילת השחר מקשה היאך יכול לחזור בו הרי הוי חוזר ומגיד. ותירץ דזה אמתלא שבזמן הקידושין אמר שהיא מותרת כדי שתינשא לו ועכשיו חוזר כדי שלא יהא עון תלוי בו.

התורא"ש מקשה אולי אינו חוזר בו בשעת המיתה אלא מספר שאחרי כן נולד לו אח או בניו מתו. ומתיר התורא"ש דמיירי שאומר במפורש שחוזר בו מדבריו הראשונים. א"נ אפ' בסתמא כיון ששתק עד שעת המיתה, ודאי לסתור דבריו בא.

10. קידושי הריטב"א מסכת קידושין דף סד עמוד ב

רבי סבר מה לי לשקר כעדים דמי. ומרע חזקה דאיסורא, ואע"ג דבעלמא לא אמרינן מה לי לשקר במקום עדים ולא במקום חזקה לקולא כדאיתא ביבמות (ק"ד ב') גבי האשה שאמרה מת בעלי, ובפ"ק דבבא בתרא (ה' ב') נמי בעיא ולא איפשיטא, הא כתיבנא כמה זימני שאין כל החזקות שוות, והכא עדיף מה לי לשקר כעדים ומרע חזקה, חדא דאין אדם חוטא ולא לו, ותו דהוי מילתא דספיקא ועבידא לאיגלויי, ותו דמסתמא כל איתתא בחזקת היתר קיימא לשוק במיתת בעלה עד שתאסר בזיקת יבם לפנינו, הלכך חשיבא מגו דיליה כעדים ותו לא מצוי דדר ביה בשעת מיתה, ורבי נתן סבר מה לי לשקר כחזקה דמי ולא איתא חזקה ומרעא חזקה, וכי תימא ולמה לי דמרעא לה, נימא דכי הדדי נינהו ואוקי תרי לבהדי תרי ואוקי איתתא אחזקתה דהתירא, איכא למימר דודאי כשאמר בשעת קידושין יש לי בנים נאמן היה להתירה אפילו לרבי נתן, דאוקי חזקה להדי חזקה והוי כמאן דלא מוחזק לן לא באחי ולא בבני דשרינן לה, אלא משום דהדר אמר בשעת מיתה יש לי אחים והדר מדיבורא קמא מרעא לה חזקה דהתירא ואיקיימא חזקה דאיסורא, ולא איתא חזקה דהתירא גריעא ומרעא חזקה דאיסורא, והשתא אתי שפיר לישנא דקאמר רבי נתן אף נאמן לאסור, דלישנא דאף משמע דהוא הדין דנאמן להתיר, והיינו בשעת קידושין שהיה נאמן להתיר, ועכשיו בשעת מיתה נאמן אף לאסור, וכן פירש"י ז"ל ועיקר.

11. רש"י ש מסכת קידושין דף סד עמוד ב

רש"י ד"ה משתי נשיב. שנשא שניה לאחר מיתת הראשונה. דבהאי גוונא כל כת הראשונה גדולה אפי' מגדולה של שניה. משא"כ בנשא שניה בחיי ראשונה לא פסיקא מלתא:

12. דבר יעקב מסכת קידושין דף סד עמוד ב

ז] הכא במאי עסקינן דשויתיה שליח - השעה"מ [אישות ט - יא] מביא דהריב"ל תמה מכאן על מה שמביא הטור [סימן לו] תשובת הרשב"א שכתב שאין האב יכול להעשות שליח לקדש בתו הבוגרת, והטעם מביא הב"י שהוי גזירה שמא יבואו לומר שהאב יכול לקדש בתו בוגרת כמו קטנה. הרא"ש בתשובה כתב שזו גזירה חדשה שלא מצינו בתלמוד, ומביא ראיה מבעל העיטור שחולק על הרשב"א. והריב"ל מקשה על הרשב"א מהגמ' כאן דמוקי לה בשויתיה שליח. וכן מקשים הב"ח [סו"ס לו] והט"ז [סק"ג].

השעה"מ מביא מהר"ם די בוטון שמתרץ שכוונת הגמ' שלא מהני מה שהיא עשתה אותו שליח, ולכן ס"ד שלא יהיה קידושין כלל, לא לקטנה ולא לגדולה, קמ"ל שקידושי קטנה הוי קידושין. השעה"מ מקשה דהרשב"א בעצמו מבאר דאם שויתיה שליח והגדולה בכלל הספק, שתיהן אינן מקודשות משום שהוי קידושין שאינן מסורים לביאה, משמע שאין חסרון מצד שהאב אינו יכול להיות שליח. והשעה"מ תירץ דהא דאמר הרשב"א שאין האב יכול להיות שליח ה"מ לכתחילה אבל בדיעבד אם מינתה אותו, השליחות חלה והוי קידושין. וכ"כ הב"ח והב"ש [סימן לו - ו] שדברי הרשב"א הם רק לכתחילה.

13. אילת השחר מסכת קידושין דף סד עמוד ב

דשויתיה שליח. צ"ל דאע"ג דבן לא חציף לעשות להאב שליח כמבואר לעיל דף מ"ה ע"ב, מ"מ בת עושה לאביה שליח, דרק בבן דדרכו לחזור אחרי אשה כמבואר לעיל דף ב' ונמצא דשלוחו היינו להשתדל עבורו וזה לא חציף אינש, אבל בת דהמקדש בא אליו וכשמזדמן בעל הוא מקדשה וכדאמרינן בכתובות דף נ"ב ע"ב, וע"ז שייך שפיר למנות את האב שליח.

14. אילת השחר מסכת קידושין דף סד עמוד ב

דשויתיה שליח. ואז הי' ספק למי התכוין, ואין להקשות דבכה"ג נימא כיון דהבת הגדולה אין לה כסף דהאב יוכל לומר לה הממע"ה, וא"כ אין לה כסף ואין במה להתקדש, דכבר כתבנו כע"ז בנדרים דף ו' ע"ב דכיון דהדין ודברים אינו בין המקדש והמתקדשת רק בין האב מכה קידושי קטנה והבת הגדולה, אז הו"ל כאילו חטפו ממנה הכסף אחרי שנתקדשה.

15. אילת השחר מסכת קידושין דף סד עמוד ב

דשויתיה שליח. ע"י במשנה למלך (פ"ז מאישות הל' כ') אם מהני להתקדש קידושי ספק ע"י שליח דאולי זה שינוי בשליחות, ובהגהת המשנ"ל מ הביא מכאן דמהני אף על פי שתה"ל אסורה מספק, ודוחה דאולי מסכימה לכל מה שיעשה האב מחמת כיסופא, וצ"ע.

16. ספר שערים מצויינים בהלכה

אפ"ה לא שביק איניש מצוה דרמיא עליה ועביד מצוה דלא רמיא עליה. פרש"י בתו קטנה רמיא עליה להשיאה, ומצוה היא עליו דכתיב (ירמיה כט-ו) ואת בנותיכם תנו לאנשים. וכתבו התוס' לעיל (נב.) והרא"ש (פ"ב סי' כה) דר"ת פסק באחד שאמר לפלוני בתך מקודשת לי, ולא פירש בתך פלונית, דיש לנו לומר דקידש הגדולה, והטעם משום דכתיב (ויצא כט-כו) ולא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה. ובתשו' הרי בשמים (מהר"ת סי' פד) כתב, דדבר זה הוא רק מהלכות דרך ארץ, דבגמ' קתני המקדש את בתו סתם אין הבוגרת בכלל, מי לא עסקינן דא"ל קידושיי לך, ומשני אפ"ה לא שביק איניש מצוה דרמיא עליה, ופרש"י בתו רמיא עליה להשיאה ומצוה היא דכתיב כו', ולכאורה הרי כנגד זה איכא סברא שהיה כוונתו להגדולה, משום לא יעשה כן במקומינו, וע"כ שאין זו סברא מכרעת כ"כ, שאינו רק מהלכות דרך ארץ. וע"י בדברינו לעיל (סוד"ה והלכתא) בענין זה.

ובהא דפרש"י בתו קטנה דרמיא עליה להשיאה ומצוה הוא עליו כו', הקשה הריטב"א לעיל (נא:) הא אמרינן לעיל (מא.) דאסור לאדם לקדש בתו כשהיא קטנה, ותירץ דכשיש בה דעת ומתמצית אין איסור, א"נ כשהיא נערה דאיתא ברשותיה. ובשו"ת הגרע"א (מהר"ת סי' סט) ובשו"ת שאילת יעב"ץ (סי' יד) הקשו נמי קושיא זו, ולא הביאו דברי הריטב"א. וע"י בדברינו לעיל (נא.) ד"ה לא שביק) בענין זה. כתב הרמ"א (יו"ד סי' רנה ס"ה) אם נדר צדקה סתם, נותנים לקרוביו העניים, דאומדין דעתו דכוונתו לקרוביו. וע"י במס' נדרים (סה:) דמוטל על האדם לפרנס קרוביו העניים. ובביאור הגר"א (סק"י) מפרש, דמסתמא דעתו כמו שציותה התורה, כדאמרי' בגמ' כאן דלא שביק איניש מצוה דרמיא עליה ועביד מצוה דלא רמיא עליה.

17. מרומי שדה מסכת קידושין דף סז עמוד ב

אפ"ה לא שביק אינש מצוה דרמיא עליה כו', ופירש"י דכתיב ואת בנותיכם תנו לאנשים. ולכאורה היה נראה דזה המקרא אינו ענין לקדושין, אלא כדמפרש הגמ' בכתובות בדף נ"ב ב', ומצוה דקאמר הגמ' היינו כמוש"כ הר"ן לענין מצוה בו יותר מבשלוחו, דכמו באיש מצוה כי יקח איש אשה ה"נ באשה שהיא הכנה דבעל, ומשו"ה בקטנה ונערה דתליא באב הוי מצוה דידיה, משא"כ בוגרת הוי מצוה דידה והוא אינו אלא שליח:

18. שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ב סימן א

באת צעיר אם יכול לישא אשה קודם אחיו הגדול כשאחיו מקפיד

י"ח אלול תשכ"ב. נשאלתי מהגאב"ד דשארמאש שליט"א באת צעיר שנזדמן לו שידוך הגון ואבי הכלה רוצה דוקא שישאנה תיכף ולא יחכה עד שיזדמן לאחיו הגדול שידוך וישא תחלה משום שרוצה שישא קודם שימלאו לו עשרים שנה והאח הגדול מצטער מזה אם רשאי הצעיר לישא תחלה ואם האב רשאי לעזור להצעיר כדרך האב לבנו.

והנה פשוט לע"ד דאף לכתחלה יכול את צעיר לישא אשה אף שאחיו הגדול לא נזדמן לו עדיין אשה לישאנה כי הרי הוא מחוייב לישא אשה ואיך שייך שלא יקיים חיובו בשביל שאחיו הגדול לא מקיים ואף שמה שאינו מקיים הוא מצד האונס שלא נזדמנה ההוגנת לו מ"מ לא שייך שלכן יתבטל גם הצעיר ממצותו איזה זמן בלתי ידוע. וכ"ש שהאשה שנזדמנה להצעיר אינו רוצה אבי האשה לחכות משום שרוצה שהחתונה תהיה קודם שנמלאו לו עשרים שנה ואם לא יתבטל הענין משום שאינו רוצה בחתן שיהיה יותר מבן כ' שנה והוא שידוך הגון שודאי אין עליו להפסיד ענין חשוב בשביל זה. **ומה שראיתי איזה מחברים הביאו מהש"ך יו"ד סימן רמ"ד ס"ק י"ג לאסור הוא טעות גמור** שהש"ך בשם הב"ח איירו בשעומדין שני האחים לעשות נישואין שכבר נשתדכו שניהם והנידון הוא רק לענין כבוד איזה נישואין יעשו תחלה שמחדשין שיעשו נישואי הגדול תחלה אף שהקטן גדול בחכמה שמפרשי שג"ז הוא בכלל מה שא"ר אמי בישיבה הלך אחר חכמה במסיבה הלך אחר זקנה שפרשב"ם במסיבה של משתה וה"ה לנישואין שאין הכוונה לסעודת נישואין דהוא מסיבה של משתה דמה לנו בשביל מה עושין המשתה אלא הפירוש וה"ה למעשה הנישואין וכן פי' אף בלשון הטור והש"ע מסיבה של משתה או של נישואין עיי"ש בב"ח שהאריך ונאמר דין זה ביו"ד בהלכות כבוד ת"ח אבל באם הגדול אין לו עדיין אשה לישאנה אף שהגדול הוא גם ת"ח גדול ממנו אינו צריך לחכות עד שישגיג הגדול אשה דאף איש פשוט אין לו לבטל מצותו בשביל ת"ח. וגם הא כבוד לא שייך אלא בקדימה כשיכולין תרויהו לעשות ולא כשאחד מהן אין יכול לעשות עתה וכהא דאיירי התם במסיבה דמשתה. ובנות צלפחד נזדמנו לכולן למי להנשא בזמן אחד ולכן השיאו אותן לפי גדולתן דמסיבה הלך אחר זקנה

והנה ראיה מוכרחת מהא דקידושין דף ס"ד דהמקדש את בתו סתם אין הבוגרות בכלל ומוקים לה בגמ' דשויתיה הבוגרת שליח ואמרה ליה קידושי שלך אפ"ה לא שביק אינש מצוה דרמיא עליה ועביד מצוה דלא רמיא עליה הרי מפורש דמקדש את בתו קטנה ממש קודם שמישא בתו הבוגרת ואם היה איזה איסור או אף קצת עולה הי"ל לקדש את בתו הגדולה קודם, והתם הא החיוב שעל האב לקדש בתו קטנה אינו יותר מלהשיא בתו גדולה דבנותיכם תנו לאנשים שהביא רש"י הוא גם על גדולה דהא עישור נכסים איכא נמי לגדולה והוא בשביל מצוה זו דתנו לאנשים והכוונה הוא רק דמצוה דקטנה רק עליה רמיא ומצוה דבוגרת גם עליה בעצמה רמיא דיש לה דעת כדפרש"י שם אבל ודאי כשישיא את הבוגרת ג"כ יקיים מצוה ומ"מ אמרינן דהוא חזקה על כל אדם שכוונתו לקדש את הקטנה שמוטלת יותר עליו מהגדולה ואף שעיקר הדבר דלא ישיא הצעירה נאמר בבנות, וכ"ש באחין שהחיוב על הצעיר הוא רק נישואי עצמו ואין עליו שום חיוב לנישואי אחיו שודאי אין לו למנוע ממצותו בשביל שאחיו עדיין לא נשא. ומש"כ התוס' /קידושין/ בשר"ת בדף נ"ב דבאמר בתך מקודשת לי סתמא אף בלא שדיך יש לנו לומר דקידש הגדולה משום דלא יעשה לתת הצעירה פשוט דאינו משום איסור דמפורש בגמ' שם דליכא איסור אלא משום דכן דרך העולם שלא יקדשו הצעירה קודם הגדולה ואיירי כששתיהן שוות ששתיהן קטנות דרמיין עלייהו או שתיהן גדולות דשויהו לשליח דלכן הגדולה קודם. ולכן ברור שאח הצעיר אין לו להמנע מלישא בשביל אחיו ומה שאומר אחיו שהוא צער גדול מזה שישא הצעיר אדרבה אסור לו להצטער מאיסור קנאה, והאב רשאי לעזור לבנו הצעיר, אך אם אומר האב שחושש שיחלה בנו הגדול מזה אין לו לעזור, אבל אין לאסור להצעיר אף באופן זה דכי שייך לחייב לאחד כשיאמר לו חברו שאם לא יתן לו חפץ פלוני במתנה יחלה מזה שיתן לו החפץ כדי שלא יחלה דהא איהו מתחייב בנפשיה שאין לו להתחלות מזה ואם הוא באופן שאין עליו חיוב מצד מצות צדקה ודאי אין לחייבו לזה ליתן את

שלו בשביל זה שרוצה בדבר שאין לו לתבוע מדינא וכן הוא ממש בעובדא זו שאין לאסור להצעיר מלישא כדינו וחיובו ועוד להפסיד בשביל שכן רוצה הגדול ואומר שיחלה ע"י זה.

ומה שרצה כתר"ה לומר דאולי יש להצעיר להמנע משום שהוא בושט עבור הגדול והוא כעין הלבנת פנים שהוא איסור חמור, הנה גם לענין הבושט הוא רק שבצעמו מתבייש מזה דהא הרבה יש שמתאחרין מלישא בשביל הרבה טעמים אם בשביל שיש שרוצים ללמד שחושבין שאחר הנישואין שיהיה רחים בצוארו לא יוכל ללמד כדאיתא בקידושין דף כ"ט אם בשביל ענין פרנסה שרוצין להסתדר באיזה אומנות וכדומה ויאמרו **גם עליו שיש לו איזה טעם**. וגם הא כשירצה לאחותי דרגא כעצת חז"ל ביבמות דף ס"ג ישיג אתתא ואיך שייך שיעכב לאחיו בטענה שבושט הוא לו, במה שרוצה להתגאות ולחכות עד שיזדמן לו אשה חשובה שתרצה בו. וגם מסתבר שלא שייך לאסור לאדם מלעשות עסקיו וכל צורכי גופו בטענה שאחד יתבייש ע"י זה במה שהוא לא הצליח כמותו. ולכן איני רואה שום איסור ואף לא שום דבר שלא כהוגן בזה שישא הצעיר תחלה ואדרבה זכה במצוה רבא דנישואין ופ"ר שחייב בן עשרים ולא יצטרך לבקש זכותים להנצל מהעונש דאמר רבא ותנא דב"ר ישמעאל והוא דבר ברור לדינא. משה פיינשטיין

19. שו"ת מנחת יצחק חלק ח סימן קכה

בנדון נשואי הצעיר לפני הגדול. בס"ד, עה"ק ת"ו יום ה' בהעלותך תשל"ח לפ"ק. שוכט"ס אל כ"ק ידי"נ הגה"צ המפורסם חו"פ וכו' כקש"ת מוהרשי"ש הלבשרטאם רובין שליט"א האדמו"ר מציעשינוב יצ"ו. אהדשת"ה כמשפט. ר"ד הנני לברכו בברכת מזל טוב לבבית ללידת ב"ז לבנו היקר שליט"א, ויה"ר שההורים יגדלו לתורה ולחופה ולמעש"ט ותראו ממנו ומכל יו"ח שיחיו חי' עונג ונחת לאיוט"א. וע"ד השאלה בענין שידוכים אם יכול אח הצעיר לעשות שידוך לפני אחיו הגדול, כיון שהוא כבר עשרים שנה, ולאחיו הגדול לא נזדמן עוד שידוך הגון, ולהצעיר ממנו נזדמן, והביא מתשו' אגרות משה (א"ע ח"ב סי' א) שכתב דפשוט שייך להצעיר לישא אשה קודם, משום חיוב פו"ר עיי"ש. הנה כי כן מוכח מתשו' מהרש"ם (ח"ג סי' קל"ו) שסיים שם דדבר זה דלא יעשה כן במקומינו ל"ש רק בשתי בנות, משא"כ בבן ובת שהבן מצוה על פו"ר ולא הבת עיי"ש, ונראה דהה"ד בב' אחים, אף דהגדול מצוה ג"כ, מ"מ אין לדחות חיובא דידי' משום אחיו, היכא דלהגדול לא אסתניעא מילתא עוד לזווג הגון, ומטעם דאיסור זה דלא יעשה כן ל"ה רק בכלל נימוס וד"א = ודרך ארץ =, ונדחה משום שאירית ישראל לא יעשה עולה, כמ"ש התוס' (קידושין נ"ב ע"א ד"ה והלכתא), מכ"ש לפני מ"ע = מצות עשה = של פו"ר כמ"ש במהרש"ם שם.

והנה בתשו' מהרש"ם שם כתב וז"ל והגם שבש"ע (יו"ד סוס"י רמ"ד) הובא ד"ז מ"מ אינו דין גמור וכו' עכ"ל, והוא הדין המבואר שם דמסיבה של משתה או של נישואין הולכים אחר זקנה להושיבו בראש, וכתב שם הב"ח הכוונה דאם אחיו או אחיות יעשו להם נישואין וכו' יקדימו לעשות נשואין לגדול בשנים וכו', דהא בפ' יש נוהלין (ק"כ) גבי בנות צלפחד וכו', ופ"י הרשב"ם להלן כשנישאו בנות צלפחד מנאן הכתוב דרך גדולתן וכו' ומסתברא דכך נולדו דכתיב לא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה וכו' והה"ד לנשואין כבנות צלפחד וגו' עכ"ל, והרא"ש הביא פ"י הרשב"ם זה (בפ"ק דקידושין) וזה שכתב רבינו כאן ומסיבה של משתה וכו' עכ"ל הב"ח, והובא בש"ך שם בקיצור, והרי דאף באחים שייך משום לא יעשה כן, וצריכין אנחנו לבוא להא דלא יעשה הוי דרך נמוס, ונדחה היכא דלא אגשר /אפשר/ משום פו"ר וכיב"ז כמ"ש במהרש"ם שם, ובתשו' אגרות משה שם כתב על ראי' הנ"ל דהוא טעות גמור שהש"ך בשם הב"ח איירי כשעומדין שני האחין לעשות נשואין שכבר נשתדכו שניהם דמקדימין הגדול, וכה"ג הוי בבנות צלפחד ובכה"ג מיירי הרשב"ם עיי"ש, ותימא לומר ע"ז דהיא טעות גדול, דהרי בפירושו כתב הרשב"ם שם, דכל ההוכחה דמנאן בנשואין דרך גדולתן דמסתבר דכך נולדו דכתיב לא יעשה כן במקומינו וגו' כנ"ל, א"כ אם נאמר כחילוקו הרי אפשר דל"ה כדרך גדולתן אלא שלא נזדמן להם בפ"א, ועוד הרי כל ההוכחה לזה, הפסוק דלא יעשה כן וכו', ושם מוכח דאף בדלא נזדמן בפ"א אמרינן כן, דהרי אצל יעקב אע"ה בנשואי רחל, עדיין לא נשתדכה לאה, ומדמשוי אחים לאחיות בזה, ש"מ דאף באחים אמרינן כן, וי"ל דמה"ט מסיק המהרש"ס שם רק בבת וכן אין מחויב הבן להמתין על הבת שאינו /שאינה/ מצוה על פו"ר, אבל נראה דהיכא דלא אפשר שאני, ומשום דהאי דינא ביו"ד שם ל"ה דין גמור וכמ"ש במהרש"ם, ורק היכא דאפשר להקדים מקדימין.

אמנם הראי' שהביא בתשו' אגרות משה שם לפסקו מהמבואר (בקידושין ס"ד) דמקדש בתו סתם אין הבוגרת בכלל עיי"ש, היא ראי' מוכרחת, וכבר קדמו בראי' הנ"ל בתשו' הרי בשמים מהד"ת (סי' פ"ד).

וכתב דעכ"ח מה דאיתא ברשב"ם והב"ח הנ"ל, הוי רק מה' דרך ארץ עיי"ש, ובכך להלכה למעשה הדין עם הבן הצעיר, ומ"מ בודאי היכא דאפשר לבקש מהגדול שימחול על קדימת הצעיר בודאי יש לעשות כן.

כ"ז כתבתי בהחפזי מפני שאני עומד הכן לנסיעתי לחו"ל בתחילת השבוע הבעל"ט והטרדות עלו למעלה ראש, והנני ידידו דושתה"ר כל הימים וחותרם בכל חותמי ברכות. יצחק יעקב ווייס.

20. ספר פניני משולחן הגר"א

כי "שני" מלמד שהיו שניהם שוים. אס"כך איך אמר אחר-כך "את המאור הגדול ואת המאור הקטן". אלא על-כרחך צריך לומר שנבראו שניהם שוים, רק בשביל שאמרה הלבנה "אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד", אמר לה "לכי ומעטי את עצמך.

(ליקוטי הגר"א שבס' אמונה והשגחה, ליקוטים בסוף דבר אליהו על איוב, וכן ב"שארית יוסף" עה"ש"ס, לר"י פינאטניצקי, ורשא תר"ן, בסופו. וראה עוד להלן פרשת נשא ז, עט, כיוצ"ב)

= דבר אחר:

בעת שיצא מרנא הגר"א לגלות, ונדד על פני ארצות אירופה, התאכסן פעם אצל בעל-בית מופלג בתורה. הלה שהכיר בו כי גדול וקדוש הוא, הראה לפניו מה שכתב אביו המנוח על גליון החומש שלו, בצידו של פסוק זה, ראשי תיבות "גועשאנ"ק". את פתרונה של תיבה זו כבר דרש האיש מפני אישים רבים, אבל אין פותר אותה.

אמנם רבנו השיבו על אתר, כי פתרון הר"ת הוא: "גדול וסמוך על שולחן אביו נקרא קטן". ופירש, שבזה ביקש ליישב מדוע הלבנה נקראת "המאור הקטן". אלא מאחר שהלבנה אינה מקבלת אורה אלא מהשמש, והלכה היא שגדול הסמוך על שולחן אביו נקרא קטן (עי' בי"מ יב, ב), הרי מכיון שסמוכה היא על שולחן השמש נקראת "המאור הקטן".

(שארית יוסף עה"ש"ס, לר"י פינאטניצקי, ורשא תר"ן, עמ' 131. וראה הר צבי עה"ת להגרצ"פ פראנק, בנוסח אחר קצת)

א.טז. ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים.

איתא ברש"י, והוא מדברי הגמרא במסכת חולין (ס. ב), "ר' שמעון בן פזי רמי, כתיב ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים, וכתיב את המאור הגדול ואת המאור הקטן וכו'". אלא שוים נבראו, ונתמעטה הלבנה על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד. עיין אבן עזרא שכתב כי הדרש אינו מוכרח, כי מאמר "שני המאורות הגדולים" אינו מכריח אותנו לפרש שהיו שניהם שוים בגדולה, אבל שניהם נקראו גדולים בערך נגד שאר הכוכבים, ומי מכריחנו לומר שהיו שניהם שוים.

ואמר הגאון ז"ל, כי הדרש מוכרח. כי כבר קיבלו חז"ל על תיבת "שני", שיהיו שניהם שוים. כמבואר במסכת יומא (סב, א) דשני שעירי יום הכפורים, שכתוב בהם ג' פעמים "שני", צריכים להיות שוים בג' דברים. כאמרם ז"ל (שם ב) "חד למראה וחד לקומה וחד לדמים". לפי זה יש לומר גם כאן, דר' שמעון בן פזי הוכיח מלשון שאמר "ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים",

21. הערות הגר"ש אלישיב מסכת קידושין דף סד עמוד א

חילולין עושה ואין עושה ממזרים. **יש נדון בראשונים בממזר כהן אם נשאר לו קדושת כהונה | במקום שאמו לא נפסלה לכהונה, והיינו כשנולד מביאה ראשונה]. ועדיף מחלל. [הגם דלענין לבוא בקהל הוא חמור מחלל]. או דמאבד קדושת כהונה. ולהצד דמאבד קדושת כהונה נקטו הראשונים דגרע מחלל, דחלל עדיין שייך לשבט הכהונה ואם עבר ועבד עבודתו כשרה | כמו שדרשו רז"ל ממש"כ ב"כ ב"ר ה' חילון]. ואילו ממזר כהן מאבד לגמרי קדושת הכהונה, ודינו כמו ישראל ממזר.**

ומביאין ראיה משמעתין דאין לו קדושת כהונה, דאי נימא דעדיין קדושת כהונה עליו, א"כ היכי מדייק דחילולין הוא עושה, ואין עושה ממזרים. והרי אפשר דהוולד הוא גם חלל וגם ממזר [דהרי לא הוזכר בתורה שום מיעוט לומר שהוא "רק" חלל]. אלא וודאי דכהן ממזר אין לו קדושת כהונה. והשתא מדקדק הש"ס מדאמרה תורה דחילולין הוא עושה. זו ראיה שאינו עושה ממזרים, דאם היה ממזר אין צריך לומר שמתחלל מכהונתו, דהרי כבר מחולל מחמת ממזרותו. (עי' להלן ס"ו ב').